

ГРАЂАНСА СУБЈЕКТИВНА ПРАВА И ОБАВЕЗЕ

Др Ненад Тешић

САДРЖАЈ

Грађанскоправни однос

Овлашћења и обавезе

Поделе субјективних права

Стварна и облигациона права

Својина као најзначајније стварно право

Интелектуалана својина

Лична права

Породична , наследна и привредна права

Грађанскоправни однос

- Однос субјеката у праву у коме се они јављају као имаоци одређених субјективних грађанских права и субјективних грађанских обавеза. Однос купац продавац, родитељ - дете, аутор и сва трећа лица
- Грађанско - правне односи су животне ситуације уређена или уредива **грађанскоправним нормама**. Ако норме нема, постоји правна празнина, суд је тај који је попуњава, у складу са одговарајућим правилима тумачења права.

Више дефиниција субјективног права

- Виншајд – правним поретком обезбеђена моћ воље појединца, призната власт или господарење
- Јериг - правно заштићени интерес
- Мешовита теорија - правом призната моћ која је средство за остварење интереса
- К. Ларенц - правом додељено или гарантовано добро
- В. Водинелић – **правно призната или установљена могућност**, овлашћење у смислу могућности које је правном нормом призната или дата и праћено обавезом других лица

Две стране

- Активни субјекат, една страна титулар субјективног права, овлашћена је да нешто захтева (правно овлашћење)
- Пасивни субјекат, Друга страна је обавезна да нешто чини (има правну обавеза – дужност)
- Активни субјекат је слободан у одлуци да своје субјективно право не врши

Елементи субјективног права

- **Овлашћење** –правном правном нормом може бити потврђена (претходно постојећа) фактичка могућност, нпр. право пролаза или створена (нпр. раскид или поништај уговора)
- **Обавеза** Правно наложена дужност одређеног понашања (нпр. неко чињење - надокнадити штету или уздржавање не узимати туђе ауторско дело)
- **Права – обавезе.** Нека права су уједно и обавезе, нпр. родитељско право, њихово невршење доводи до лишавања права

Поделе субјективни права

- Бројне поделе: једна од њих је према дејству
- Апсолутна и релативна
- У Апсолутна права поред стварних спадају у права личности и ауторска права
- Разлике између апсолутних и релативних права је најлакше објаснити на примеру стварних права и облигационих права

Својина је стварно право
Закон о основама својинско правних
односа (1980)

Облигациона права Закона о облигационим односима(ЗОО) (1978)

Разлике између стварних и облигационих права (1)

СТВАРНА ПРАВА

- Erga omnes (contra omnes) према свим трећим лицима)
- Власник (субјекат) је само један
- Објекат права је ствар (in rem)

ОБЛИГАЦИОНА ПРАВА

- Inter partes (између тачно одређених лица)
- Свака облигација подразумева најмање две стране, дужника и повериоца, а на свакој страни може бити више лица
- Предмет је неко давање, чињење или нечињење, дакле облигациона права могу евентуално настати поводом ствари (*ad rem*)

Разлике између стварних и облигационих права (2)

СТВАРНА ПРАВА

- Podela ima svoje korene u Rimskom pravu
- Actiones in rem
- Rei vindicatio, actio negatoria, actio Publiciana, Actio confessoria
- одређеност (начело специјалности) са изузецима

ОБЛИГАЦИОНА ПРАВА

- Actio in personam
- Одређена или одредива

Разлика између стварних и облигационих права (3)

СТВАРНА ПРАВА

- Нема корелације права и обавеза
- Обавеза свих трећих лица се састоји у уздржавању од узнемиравања (општа пасивна обавеза)
- Доминирају императивне норме
- По правилу не застаревају (осим стварних службености)

ОБЛИГАЦИОНА ПРАВА

- Корелација права и обавеза (оно што је право за повериоца, то је обавеза за дужника) пример код купопродаје право продавца је обавеза купца
- Доминирају диспозитивне норме
- Истеком застарног рока губи се могућност принудног остварења, преображава се у натуралну облигацију

Разлике између стварних и облигационих права (4)

СТВАРНА ПРАВА

- Numerus clausus ограничен број стварних права (право својине, залога, хипотека, службености, право прече куповине, реални терети, право грађења).

ОБЛИГАЦИОНА ПРАВА

- Облигациона права настају из различитих правних основа предуговорни однос, уговор, једностранни правни посао (јавно обећање награде, легат) деликт, пословодство без налога, неосновано обогаћење
- Аутономија воље уговорници могу закључивати именоване и неименоване уговоре

Разлике између стварних и облигационих права (5)

СТВАРНА ПРАВА

- **Структура** Стварна права су углавном сложена
Подразумевају неколико овлашћења нпр. својина
- **Трајање** Стварна права претендују на трајност

ОБЛИГАЦИОНА ПРАВА

- Облигациона права углавном проста (нека сложена нпр. организовање туристичког путовања)
- Циљ облигације је да испуњењем престане, мада и оне могу бити са трајним престацијма нпр. Закуп на 99 година

Разлике између стварних и облигационих права (6)

СТВАРНА ПРАВА

- Између стварних права постоји или однос искључивости или однос рангирања.

ОБЛИГАЦИОНА ПРАВА

- Облигациона права нити се исључују, нити се рангирају

Разлике између стварних и облигационих права (7)

СТВАРНА ПРАВА

- Из дејства *erga omnes* стварних права произилази да титулар стварног права има право следовања и право првенства
- Код стварних права доминира начело публицитета. Публицитет се остварује или кроз државину (нпр. *ipius*) или кроз упис у јавне књиге (нпр. регистрована залога)

ОБЛИГАЦИОНА ПРАВА

- Нема права следовања пример вишеструка продаја исте непокретности, ни права првенства пример дужник је слободан коме ће од више обичних поверилаца првом да исплати дуг
- Код облигационих права нема публицитета осим када се упишу у јавне књиге, када се одступа од релативног дејства

Разлике између стварних и облигационих права (8)

СТВАРНА ПРАВА

- Из дејства *erga omnes* стварних права произилази да титулар стварног права има право следовања и право првенства.
- Стварна права су углавном **апсолутна** (то значи да на супрот праву стоји обавеза свих трећих лица негативна) **супростављива** (право опстаје без обзира на промену онога чија је ствар)

ОБЛИГАЦИОНА ПРАВА

- Право закупа је супростављиво иако је релативно
- Неки аутори деле стварна права на својину и стварна права на туђој ствари, али је ова подела релативна
- Према неким ауторима ако је потраживање неко добро (бестелесна ствар) онда је поверилац власник престације, може њоме да расподаже путем носење или

Својина је најшира власт на ствари

- Plena in re potestas
 - Pravo držanja
(ius possidendi)
 - Право употребе (ius utendi,
 - Прибирање плодова (Ius Fruendi)
Природних и цивилних
 - Право располагања (ius disponendi)
 - Правно располагање (Отуђење и оптерећење)
- Фактичко располагање

Својина је недељиво право

- На једној ствари може постојати само једно право својине, у феудализму својина је била подељена
- Тимарско спахијски систем у Отоманском царству
- фикција о Богу као врховном власнику, султан као његов повереник, спахије које су имале право уживања
- Раја која је обрађивала уз обавезу плаћања

Својина као људско право

*Европска конвенција за заштиту људских права и слобода,
чл. 1 , Први анекс, Први протокол:*

*“Свако физичко и правно лице има право на неометано
уживање своје имовине. Нико не може бити лишен
своје имовине осим у јавном интересу и под условима
предвиђеним законом и општим начелима
међународног права”.*

Штити се много шири опсег права ванкњижна својина и
сл.

Интелектуална својина

- Апсолутна су у права интелектуалне својине
- Закон набраја на којим духовним творевинама, производима људског духа постоје **интелектуална права,, ауторско дело, интерпретација, проналазак, робни и услужни знак**
- **Закон о ауторским и сродним правима (2009)**
- Ауторско дело је оригинална духовна творевина аутора,
 - изражена у одређеној форми,
 - без обзира на његову уметничку, научну или другу вредност, његову намену, величину, садржину и начин испољавања,
 - Без обзира на допуштеност јавног саопштавања његове садржине.

Ауторско дело је објављено кад је, на било који начин и било где у свету, први пут саопштено јавности од стране аутора, односно лица које је он овластио

АУТОРСКА ДЕЛА

- Ауторским делом сматрају се, НАРОЧИТО:
- 1) писана дела (књиге, брошуре, чланци, преводи, рачунарски програми са пратећом техничком и корисничком документацијом у било којем облику њиховог изражавања, укључујући и припремни материјал за њихову израду и др.); 2) говорна дела (предавања, говори, беседе и др.); 3) драмска, драмско-музичка, кореографска и пантомимска дела, као и дела која потичу из фолклора;
- 4) музичка дела, са речима или без речи; 5) филмска дела (кинематографска и телевизијска дела); 6) дела ликовне уметности (слике, цртежи, скице, графике, скулптуре и др.); 7) дела архитектуре, примењене уметности и индустријског обликовања; 8) картографска дела (географске и топографске карте); 9) планови, скице, макете и фотографије; 10) позоришна режија.

АУТОРСКО ПРАВО

- **Двокомпонентно** Аутор ужива морална и имовинска права у погледу свог ауторског дела **од тренутка настанка ауторског дела**. Ако се усвоји концепција да поред правних послова постоје још и правне радње слична правним пословима које обухватају
- **Чинови воље** (на пример дерелинкција)
- **Сопштења воље** (опомена дужнику)
- **Саопштења замисли** (обавештење дужнику о цесији)
- **Реални акти радња** која изазива правне последице за коју није потребан квалитет воље који се тражи код правног посла, може је предузети и пословно неспособно лице (стварање ауторског дела представља пример реалног акта.
- Аутор не мора имати свест о стварању дела и стицању права

Имовинска компонента а.п. (1)

- Аутор дела је носилац ауторског права.
- Поред аутора носилац ауторског права може бити и лице које није аутор, а које је у складу са овим законом стекло ауторско право
- Аутор има право на економско искоришћавање свог дела, као и дела које је настало прерадом његовог дела.
- **Право на умножавање**
- **Право стављања примерака дела у промет**
- **Право давања примерака дела у закуп (на пример произвођачу фонограма или видеограма)**
- **Право извођења**
- **Право емитовања**
- **Прече право аутора на прераду примерка дела архитектуре**

Имовинска компонента а.п.(2)

- **Право на приступ примерку дела**
- Аутор има право да од власника примерка његовог дела тражи да му омогући приступ том примерку, ако је то неопходно ради умножавања дела, и ако се тиме битно не угрожавају оправдани интереси власника, односно лица које држи тај примерак дела.
- Власник дела, односно лице које држи примерак дела из става 1. овог члана није дужно да аутору преда примерак дела.

Имовинска компонента а.п.(3)

- **Право забране излагања оригиналног примерка дела ликовне уметности**
- Власник оригиналног примерка дела сликарства, скулптуре и фотографије има право да тај примерак излаже, без обзира на то да ли је дело објављено, осим ако је аутор, приликом отуђења тог оригиналног примерка, то изричито и у писаној форми забранио.
- Аутор не може забранити излагање оригиналног примерка дела који припада музеју, галерији или другој сличној јавној институцији.

Морална компонента ауторског п...

- **Право патернитета** (да му се призна ауторство на његовом делу)
- **Право на назначење имена**
- **Право објављивања**
- **Право на заштиту интегритета дела** (да се супротставља изменама свог дела од стране неовлашћених лица; да даје дозволу за прераду свог дела.
- **Право на супротстављање недостојном искоришћавању дела**

.

Пренос моралних права

Морална права аутора не могу се преносити уговором.

- Наследници аутора могу вршити овлашћења која се тичу моралних права аутора, осим права на објављивање необјављеног дела ако је аутор то забранио и права на измену дела.
- Заштиту одеђених моралних права осим наследника могу вршити и удружења аутора, као и институције из области културе, науке и уметности.

Пренос имовинских права (1)

- Имовинска права аутора се наслеђују.
- Уступање имовинских права може бити искључиво или неискључиво.
- Уступање имовинских права може бити предметно, просторно и временски ограничено.
- Пренос својине на оригиналном примерку ауторског дела не подразумева стицање ауторских права на делу.

Пренос имовинских права (2)

- Уговори о преносу :
- Ауторски уговор,
- Издавачки уговор,
- *Уговор о представљању и уговор о извођењу*
- *Уговор о преради ауторског дела на пример ради сценског приказивања, односно извођења, ради снимања филмског дела*
- *Уговор о наруџбини ауторског дела*
- *Уговор о филмском делу*
- Уговором о филмском делу се једно или више лица обавезују произвођачу филмског дела да стваралачки сарађују на изради филмског дела и уступају му своја имовинска права на то дело.

Трајање ауторског права

- Имовинска права аутора трају за живота аутора и 70 година после његове смрти.
- Морална права аутора трају и по престанку трајања имовинских права аутора.
- Имовинска права коаутора престају по истеку 70 година од смрти коаутора који је последњи умро.

Права сродна ауторским

- Права интерпретатора музичар, диригент глумац
- Право произвођача фонограма
- Право филмског продуцента (произвођача видеограма)
- Право произвођача емисије

Остваривање ауторских и сродних права

- Носилац ауторског или сродног права може своје право остваривати индивидуално или колективно, уз одређене изузетке.
- Носиоци ауторског, односно сродних права преко организације колективно остварују искључива имовинска ауторска, односно сродна права, као и право на потраживање накнаде за сва своја дела, односно предмете сродног права.
- Организација има право да пред судом и другим органима штити права која су јој носиоци ауторског, односно сродних права поверили на колективно остваривање.
- **СОКОЈ** организација музичких аутора Србије бави се заштитом права композитора, текстописаца, аранжера музике
- **ОФПС** Организација произвођача фонограма

Интелектуална својина (2)

- Патент Закон о патентима (2011)
- Овим законом уређује се правна заштита проналазака. (објекат заштите)
- Проналазак се штити патентом или малим патентом.
- Право на заштиту проналаска има проналазач или његов правни следбеник или његов наследник или у случајевима предвиђеним овим законом, послодавац (субјекат заштите)
- Проналазач има право да у том својству буде наведен у пријави за заштиту проналаска, списима, регистрима, исправама и публикацијама о његовом проналаску на начин одређен овим законом (у даљем тексту: морална правапроналазача).
- Проналазач има право да ужива економске користи од свог пријављеног проналаска, односно од проналаска заштићеног патентом или малим патентом (имовинско право)

ПАТЕНТИБИЛНОСТ

- Услови да би проналазак могао бити заштићен као патент
- Patent je pravo koje se priznaje za pronalazak iz bilo koje oblasti tehnike, koji je nov, koji ima inventivni nivo i koji je industrijski primenljiv.
- biološki materijal koji je izolovan iz svog prirodnog okruženja ili je proizveden tehničkim postupkom čak i ako je prethodno postojao u prirodi;
- Pronalazak je nov ako nije obuhvaćen stanjem tehnike.
- Pronalazak ima inventivni nivo ako za stručnjaka iz odgovarajuće oblasti ne proizlazi, na očigledan način, iz stanja tehnike.
- Pronalazak je industrijski primenljiv ako se predmet pronalaska može proizvesti ili upotrebiti u bilo kojoj grani industrije, uključujući i poljoprivredu.

Трајање и одражавање

- Патент траје 20 година, рачунајући од датума подношења пријаве.
- Мали патент траје десет година рачунајући од датума подношења пријаве.
- Допунски патент не може да траје дуже од основног патента.
- **Одржавање права**
- За одржавање права из пријаве и признатог права плаћају се прописане таксе.

Пренос и залагање

- Уговором о преносу права овог закона подносилац пријаве или носилац права може пренети права из пријаве, као и права на патент или мали патент.
- Права из пријаве, као и право на патент или мали патент могу, са ограничењима или без њих, бити предмет уступања на основу уговора о лиценци. (могу бити и предмет принудне лиценце на пример код фармацетских производа)
- Патент, мали патент, као и право из пријаве може бити предмет залогe и то на основу уговора о залози, одлуке суда или одлуке другог државног органа.

Интелектуална својина (3)

- **Жиг Закон о жиговима 2020**
- уређују се начин стицања и заштита права на знак у промету робе, односно услуга. Објекат заштите
- Жиг је право којим се штити знак који у промету служи за разликовање робе, односно услуга једног физичког или правног лица од исте или сличне робе, односно услуга другог физичког или правног лица.
- Носилац жига има искључиво право да знак заштићен жигом користи за обележавање робе, односно услуга на које се тај знак односи.
- Носилац жига има право да другим лицима забрани да неовлашћено користе:
- Жиг траје десет година, рачунајући од датума подношења пријаве, с тим што се његово важење, уз подношење захтева и плаћање одговарајуће прописане таксе, може продужавати

Интелектуална својина (4)

- **Закон о моделима и узорцима**
- Овим законом уређују се начин остваривања и заштита права на спољни облик производа, као и на слике и цртеже који могу да се пренесу на производ (у даљем тексту: облик тела, слика или цртеж).
- Модел је право којим се штити нови спољни облик одређеног индустријског или занатског производа, односно његовог дела.
- Узорак је право којим се штити нова слика или цртеж који може да се пренесе на одређени индустријски или занатски производ, односно на његов део.
- Носилац модела, односно узорка има искључиво право на економско искоришћавање заштићеног спољњег облика, односно слике или цртежа и да то право ускрати сваком трећем лицу

Интелектуална својина (5)

- Закон о географским ознакама порекла
- Ознаке географског порекла употребљавају се за обележавање природних, пољопривредних, прехранбених и индустријских производа, производа домаће радиности и услуга.
- Име порекла је географски назив земље, региона, или локалитета, којим се означава производ који одатле потиче, чији су квалитет и посебна својства искључиво или битно условљени географском средином, укључујући природне и људске факторе и чија се производња, прерада и припрема у целини одвијају на одређеном ограниченом подручју.
- Статус овлашћеног корисника ознаке географског порекла траје три године од дана уписа признатог статуса у Регистар овлашћених корисника ознаке географског порекла.

ЛИЧНА ПРАВА

- Лична права за своје објекте имају конститутивне елементе људске личности (лична добра)
- (генерална гаранција неповредивости личних добара, опште лично право)
- Настају или природним путем или људском радњом, објекат су лична добра
- Углавном дефинисана уставом, Нису таксативно наведена лична добро која уживају заштиту (посебна лична права)
- стално се проширује и посебне заштите нове опасности
- Достојанство; Људско достојанство је неприкосновено и сви су дужни да га поштују и штите.
Свако има право на слободан развој личности, ако тиме не крши права других зајемчена Уставом.
- Право на живот, Људски живот је неприкосновено.
- Физички и психички интегритет је неповредив.
- Свако има право на личну слободу и безбедност. Лишење

ЕМАНАЦИЈЕ ЛИЧНОСТИ

Фотографије, постери, на којима је неко лице приказано,

- тонски снимак гласа, висео снимак лични записи, лични подаци и сл,
- Две врсте правозаштиних захтева
- Захтев за пропуштањем је превентиван има сврху да спречи повреду личног добра
- Тужба за утврђење да ли лично добро повређено

Располагање

Овлашћење располагања – ималац личног добра овлашћен је да њиме располаже фактички и правно

Фактичко располагање је задирање у само добро

- задирање мањег или већег обима, привремено фарбање косе или трајније tatoo
- објављивање фотографије на друштвеној мрежи, брисање профила
- **Правно располагање врши се *пристанком, одрицањем од права и преношењем права.***

Располагање личним правима

- **Одрицањем** ималац изјављује вољу да престане његово право на личном добру.
 - не може се одрећи личног права у целости
 - може се одрећи једино вршења појединог овлашћења
 - у делу у којем се ималац одрекао права, оно престаје а не прелази на другога.
 - **Преносом** право прелази с имаоца на другога. нека лична добра по својој природи непреносива су па онда и права на њима
 - *живот, здравље, достојанство*
- могућ је пренос само дела права
- тада други стиче право на туђем личном добру – да га ужива или располаже њиме
- право имаоца личног добра не престаје, него се само ограничава

Располагање личним правима

- *Имовинско овлашћење – овлашћење комерцијалног искоришћавања свог личног добра правно располагање личним добром може бити и уз накнаду*
 - *употреба имена ради брендирања неког производа на пример патика или парфема или слике у рекламне сврхе.*

Ограничења личних права

- Лична права су права власти, сви остали имају негативну обавезу која се огледа у уздржавању
- Ограничење личних права, није потребна сагласност за објављивање писма или фотографије ако је неко лице од интереса за јавност на пример, политичар, ако је то потребно ради безбедности и сл
- Лична права бивају ограничена у ратном или ванредном стању, при вршењу родитељског права
- **Правна лица** не могу имати нека лична права по природи везана за физичка лица слободу кретања глас здравље, али нека и имају углед, име приватност, могу захтевати накнаду штете због повреде личног добра

Људска права

- Људска права су уставом или конвенцијама зајмечена права,
- Право на живот, Право на слободу
- Право на поштовање приватног и породичног живота (чл. 8 ЕКЉП). Свако има право на поштовање свог приватног и породичног живота, дома и преписке.
- Право на правично суђење (чл. 6 ЕКЉП) које подразумева и право на образложену судску одлуку
- Право на делотворни правни лек (Чл. 13 ЕКЉП)

Преображајна права (правне моћи)

Права обликовања (1)

- Појам развијен у немачком праву *Gestaltungsrecht*, Е. Секел,
- Право да се једностраном изјавом воље створи правни однос између себе и другог лица, или да га садржински ближе одреди измени или укине
- Моћ да се изјавом воље утиче на правну ситуацију, да се засније мења или угаси неко право или обавеза
- да се утиче правну сферу другог лица, па чак и мимо воље тог другог

Преображајна права (2)

- Подела првних моћи на оне које заснивају , мењају или укидају неки правни однос
- Да се изјавом воље доведе до **настанка**: право једностраном изјавом прихвати понуду
- Да се изјавом доведе до **престанк а** правног односа, правна моћ дати отказ (код закупа на неодређено време, код уговора о раду),
- Моћ одрећи се наслеђа до окончања оставинске расправе,
- Моћ поништити рушљив посао (резултат потребе да се заштити онај чији је интерес повређен),

Преображајна права (3)

- Моћ да се доведе до измене правног односа право прекупа код повреде права прече куповине,
- компензациона изјава (разлог постојања вуче из потребе за поједностављивањем правне ситуације).
- Моћ да се изјавом воље прецизира садржина неког правног односа на пример код атернативних облигација - право избора између више алтернатива како се може испунити обавеза, по правилу, на дужнику

Преображајна права (4)

- Правна моћ призилази или из закона или из уговора, у групи су простих права
- Врше се у једном акту и вршењем престају. Због тога што се други овде потчињава нашој вољи постоји временско ограничење за остваривање правне моћи
- Преображајна права подлежу преклузивим роковима, истеком овог рока се губе
- Права моћ се не може самостално преносити већ је везана за одређени правни однос
- Правна моћ нема посебан објект,
- Некад је довољна сама изјава а некад судска одлука код поништаја рушљивог посла

ПРОСТА И СЛОЖЕНА ПРАВА

- **Проста**
- Право да се захтева накнада штете
- Право на издржавање
- **Сложена**
- Право својине
- Родитељско право
- Ауторско право
- Већина субјективних права је сложена
- Поједина овлашћења из сложеног права редовно не могу самостално да постоје

Имовинска и неимовинска права

Имовинска права

- Новчано су изразива редовно се прометују уз накнаду
- Улазе у имовину, важе одређена правила у погледу преносивости наследивости, могућности принудног намирења

Неимовинска права

- Не улазе у имовину, Потиче и од природе објекта који су неимовинске природе Живот, здравље, углед
- **Мешовита**
- Ауторско право и патент имају имовинску и неимовинску компоненту,
- Супружничко право имовинску и неимовинску компоненту

Преносива и непреносива права

- Преносиво је оно које није везано за титулара па може променити имаоца, **Прометљивост је правило**
- Већина права су преносива, по правилу, су неимовинска непреносива на пример родитељско право, али има и имовинских права која су непреносива нпр. Потраживање Издржавања
- некада су сегменти права преносиви један пример у сфери личних права имовинска компонента права на име,
- Код ауторских права имовинска компонента је преносива, нпр. кроз извођачки уговор док морална компонента није преносива
- Код личних службености - плодуживања није преносиво право али јесте вршење права на пример могуће је закључити уговор о закупу

Главна и споредна (акцесорна)

- Акцесорна права не могу настати, постојати самостално, па се не могу ни преносити самостално, она су зависна од главног права
- Залог је акцесорно (узгредно) право у односу на потраживање, хипотека, капара, јемство као одговорност за туђи дуг
- Са потраживањем прелазе на пријемника споредна права, као што су право првенствене наплате, хипотека, залог, права из уговора са јемцем, права на камату, уговорну казну и сл.
- Претпоставља се да су доспеле, а неисплаћене камате уступљене са главним потраживањем
- Право на заједничком делу зграде је акцесорно у односу на право на посебном делу.
- Право прече куповине некад акцесорно везано за сусвојину, некад није, продали сте слику и задржали право прече куповине

Индивидуална, заједничка, популарна права

- Неки аутори праве поделу на **индивидуална** која припадају тачно одређеном лицу, већина је таквих права
- **заједничка права** где постоји множина титуалара у некој заједници нпр права коаутора, сувласника, више дужника или поверилаца, солидарна или подељена улога, право регреса
- некад титулари се у заједницу улази на основу уговора на пример ортаци а некад на основу закона санаследници.
- **Популарна (свачија) права** су сваком доступана
- право увида у јавни регистар, катастра непокретности, регистар залога, регистар привредних друштава, не мора доказивати правни интерес, свачији интерес је оправдан, било кроз непосредан електронски увид било кроз захтевање извода
- право захтевати да се уклони опасност од штете која прети њему или већем броју лица

Породична права (1)

- **Права супружника**
- Брак је законом уређена заједница живота жене и мушкарца
- Брак престаје смрћу супружника, поништењем и разводом.
- **Права деце и родитеља** (стандард најбољи интерес детета)
- **Издржавање је право и дужност** чланова породице одређених овим законом.
- Одрицање од права на издржавање нема правног дејства.

Породична права (2)

- Брак не може склопити лице које је већ у браку.
- Брак не може склопити лице које је неспособно за расуђивање.
- Брак не може склопити лице које није навршило 18. годину живота.
- Суд може, из оправданих разлога, дозволити склапање брака малолетном лицу које је навршило 16. годину живота, а достигло је телесну и душевну зрелост потребну за вршење права и дужности у браку.
- Брак не могу склопити ни блиски крвни сродници
- Брак је ништав ако није склопљен ради остваривања заједнице живота супружника.

Породична права (3)

Мајка детета јесте жена која га је родила.

- Оцем детета које је рођено у браку сматра се муж мајке детета.
- Оцем детета које је рођено у року од 300 дана од дана престанка брака сматра се муж мајке детета из тог брака ако је брак престао смрћу мужа и ако мајка није склопила нови брак у том року.
- Мајка детета зачетог уз биомедицинску помоћ јесте жена која га је родила.
- Ако је дете зачето уз биомедицинску помоћ дарованом јајном ћелијом, материнство жене која је даровала јајну ћелију не може се утврђивати.
- Ако је дете зачето уз биомедицинску помоћ дарованим семеним ћелијама, очинство мушкарца који је даровао семене ћелије не може се утврђивати.

Развод брака

- ***Споразум о разводу***
- (1) Супружници имају право на развод брака ако закључе писмени споразум о разводу.
- (2) Споразум о разводу обавезно садржи и писмени споразум о вршењу родитељског права и писмени споразум о деоби заједничке имовине.
- (3) Споразум о вршењу родитељског права може имати облик споразума о заједничком вршењу родитељског права или споразума о самосталном вршењу родитељског права.
- ***Развод по тужби***
- Сваки супружник има право на развод брака ако су брачни односи озбиљно и трајно поремећени или ако се објективно не може остваривати заједница живота супружника.

Права детета

- Дете има право да живи са родитељима и право да се родитељи о њему старају пре свих других.
- Право детета да живи са родитељима може бити ограничено само судском одлуком када је то у најбољем интересу детета.
- Дете је дужно да родитељима помаже у складу са својим годинама и зрелошћу.
- Дете које стиче зараду или има приходе од имовине дужно је да делимично подмирује потребе свог издржавања, односно издржавања родитеља и малолетног брата односно сестре, под условима одређеним овим законом.
- Родитељ који злоупотребљава права или грубо занемарује дужности из садржине родитељског права може бити потпуно лишен родитељског права.

Родитељско право

- припада мајци и оцу заједно.
- Родитељи су равноправни у вршењу родитељског права.
- Мајка и дете уживају посебну заштиту државе.
- Родитељи имају право и дужност да се старају о детету.
- да дете усмеравају ка усвајању и поштовању вредности емоционалног, етичког и националног идентитета своје породице и друштва.
- Родитељи имају дужност да обезбеде основно школовање детету, а о даљем образовању детета дужни су да се старају према својим могућностима.
- Родитељи имају право и дужност да заступају дете у свим правним пословима и у свим поступцима изван граница пословне и процесне способности детета (законско заступање).
- Родитељи имају право да предузимају правне послове којима управљају и располажу приходом који је стекло дете млађе од 15 година

Ванбрачна заједница

Ванбрачна заједница је трајнија заједница живота жене и мушкарца, између којих нема брачних сметњи (ванбрачни партнери).

- Ванбрачни партнери имају права и дужности супружника под условима одређеним овим законом.
- Права ванбрачних партнера су одраз друштевих схватања, на пример ванбрачна заједница је некада била неприхватљива данас **200.000 ванбрачних заједница**, углавном изједначена са брачном осим у погледу наслеђивања, углавном се у пракси решава тестаментом или уговором о доживотном издржавању
- разлика је постојала и у погледу породичне пензије, што је од недавно измењено у закону о Закону о пензијском и инвалидском осигурању, 2019
- „Услови за остварење права се везују за трајање ванбрачне заједнице – потребно је да је заједница трајала најмање три године пре смрти партнера. Уколико постоји заједничко дете, овај услов се не поставља“

Ванбрачна заједница 2

У Србији свако четврто дете рођено ван брака

Дете рођено ван брака има једнака права као дете рођено у браку.

- Оцем детета које је рођено ван брака сматра се мушкарац чије је очинство утврђено признањем, односно чије је очинство утврђено правноснажном судском пресудом,
- Како се Србији ванбрачна заједница не региструје постоје тешкоће у њеном доказивању у пракси се препоручује потписивање изјаве о ванбрачној заједници

Истополне заједнице

Истополне заједнице нису препознате у оквиру закона у Србији

- Према Уставу РС, Брак се закључује на основу слободно датог пристанка мушкарца и жене пред државним органом.
- Брак склапају два лица различитог пола давањем изјава воље пред матичарем
- Брак је ништав ако су га склопила два лица истог пола
- Хрватској, где је 2014. године донет Закон о животном партнерству и истополним паровима којим је омогућено склапање животног партнерства, по ком имају иста законска права као и хетеросексуалне особе у браку.
- Међутим, могућност усвајања деце је ускраћена истополним паровима у Хрватској, Уставни суд одлучио да им је дозвољено хранитељство

Истополне заједнице

У ЦГ Закон о животном партнерству лица истог пола Црна Гора 2020, у њему се не помиње могућност да истополни парови буду родитељи, да постану старатељи деце, као и да усвоје децу.

- Тринаест европских држава легализовало је истополни брак: Белгија, Данска, Финска, Француска, Холандија, Ирска, Исланд, Луксембург, Норвешка, Португал, Шпанија, Шведска и Уједињено Краљевство (само на подручју Енглеске, Велса и Шкотске).
- Још петнаест других држава признаје грађанске заједнице, регистровано партнерство, Аустрија, Немачка, Словенија, Швајцарска, Мађарска
- Председник Путин је недавно поднео нацрт амандмана на породични закон Русије који забрањује "неморална тумачења" међународних уговора, пре свега односи истополне парове који су се венчали у иностранству

Наследна права 1)

- **Право на наслеђивање** , спада у групу субјективних права које су створене правном нормом
- Основи за наслеђивање Наследити се може на основу закона и на основу завештања (тестаментa).
- Способност за наслеђивање Наследити може само онај ко је жив у тренутку оставиочеве смрти.
- Наследити може и дете већ зачето у тренутку оставиочеве смрти ако се роди живо.
- На основу завештања може наследити и правно лице, ако посебним прописима није што друго одређено.
- Заоставштина прелази по сили закона на оставиочеве наследнике у тренутку његове смрти.

Наследна права (2) - недостојност

- Не може наследити на основу закона или завештања, нити стећи какву корист из завештања (недостојан је):
 - 1) онај ко је умишљајно усмртио оставиоца, или је то покушао;
 - 2) онај ко је принудом, претњом или преваром навео оставиоца да сачини или опозове завештање или неку његову одредбу, или га је у томе спречио;
 - 3) онај ко је у намери спречавања оставиочеве последње воље уништио или сакрио његово завештање, или га је фалсификовао;
 - 4) онај ко се теже огрешио о законску обавезу издржавања оставиоца, или му је ускратио нужну помоћ;

Наследна права (3)

- **Први наследни ред** чине оставиочеви потомци и његов брачни друг.
- Оставиочева деца и брачни друг наслеђују на једнаке делове.
- Кад оставилац нема потомства, брачни друг не наслеђује у првом наследном реду.
- **Други наследни ред** чине оставиочев брачни друг и оставиочеви родитељи и њихово потомство.
- Оставиочев брачни друг наслеђује половину заоставштине, а другу половину на једнаке делове наслеђују оставиочеви родитељи.

Наследноправни захтеви

- **Наследноправни захтеви** наследника према другим наследницима и трећим лицима
- Право наследника да захтева заоставштину не застарева.
- Тиме се не дира у правила о одржају, стицању од невластника и застарелости потраживања.

Захтеви нужних наследника

- **Облигационо правни захтеви нужних наследника и легатара**
- Нужном наследнику припада новчана противвредност нужног дела (облигационо право).
- Ако је нужни део повређен завештањем, исплата новчане противвредности може се захтевати у року од три године од дана проглашења завештања.
- Ако је нужни део повређен и поклонима, допуна новчане противвредности може се захтевати у року од три године од смрти оставиоачеве.

Одрицање од наслеђа

- **Право да се одрекне од наслеђа**, не може унапред
- Наследник одговара за оставиочеве дугове до висине вредности наслеђене имовине.
- Наследник се може одрећи наслеђа изјавом пред судом до окончања првостепеног поступка за расправљање заоставштине.
- Наследник се може одрећи наслеђа само у своје име.
- Сматра се да наследник који се одрекао наслеђа никада није ни био наследник.
- Одрицање од наслеђа не може бити делимично.
- Изјава о одрицању од наслеђа неопозива је.

Одрицање од наслеђа (2)

- Наследник који се одрекао наслеђа може захтевати поништај изјаве о одрицању ако је она последица принуде, претње, преваре или заблуде
- Одрицање у корист одређеног наследника сматра се изјавом о пријему наслеђа уз истовремено уступање наследног дела.
- По пријему уступљеног дела на односе између уступиоца и пријемника примењују се правила о поклону.

Безсубјектна права

Заоставштина која чека рођење Nasciturus-а

- Још од Римског права у право је уведена фикција да ће се зачето дете сматрати рођеним ако је то у његовом интересу
Nasciturus pro iam nato habetur, quotiens de commodis eius agitur
- У таквим ситуацијама Права из заоставштине у једном временском периоду, не припадају ни умрлом лицу ни *nasciturusu* као још нерођеном детету, ова права постоје без имаоца
- Међутим, ова права нису трајно ничија

Привредна права

- Имаоци субјективних привредних права су привредни субјекти предузетици и привредна друштва
- Право на предузећу, радњи је сложено право састављено од права припадања и права располагања, односи се на укупност, имовинску целину, *Universitas iuris*, та целина се састоји од различитих права стварних облигационих права, права интелектуалне својине, права на име, реноме
- Може припадати физичком или правном лицу
- Остала привредна субјективна права су облигациона прилагођена привредном праву

Привредна права (2)

- Остала привредна субјективна права су у ствари облигациона прилагођена привредном праву, Теретност се претпоставља
- Ако цена није одређена или одредива, сматра се да је уговорена цена коју је продавац редовно наплаћивао
- Код зајма сматра се да је уговорен са каматом, није пријатељски
- Рок застарелости по правилу три године, за комуналне услуге према домаћинству 1 год
- Код залогe и ретенције по правилу важи начело официјелности што у привредном праву није случај, поверилац може сам да изложи продаји како обавештења учињеног дужнику,
- Уговор о јемству у привреди претпоставка да се ради о солидарном јемству, јемац платац у супротном солидарност мора изричито да се уговори
- Код испоруке купац мора да обавести продавца о недостатку без одлагања, у ванпривреди у року од осам дана

ИЗВОРИ

- Предавања су највећим делом заснована на систематици и материји изложеној у уџбеницима :
- Владимир Водинелић, Грађанско право, Београд 2012
- Драгољуб Стојановић, Оливер Антић, Увод у Грађанско право, Београд 2004.

- **ХВАЛА НА ПАЖЊИ**